

Új valóságirodalom

**KORUNK
PRÓZÁJA**

A régi *Korunk* egyik legfontosabb kulcs-szava: valóságirodalom. Annyira átment az irodalomtörténeti köztudatba, annyira gyakorivá vált ez a fogalom — arra érdemtelen művek minősítésére is —, hogy devalválódásától félni nem volt alaptalan. Némelyek a valóságtól bizony távol maradó riportázsra is alkalmazták. Az utóbbi évek romániai magyar irodalmában ismét kezd becsülete lenni a valóságirodalom-minősítésnek — és nem csupán a tényeket és reális összefüggéseket vállaló, feltáró dokumentumpróza vonatkozásában. Ezért írjuk nyugodtan az itt következő karcolatok fölé: új valóságirodalom...

KISS JÁNOS

Három almafa

— Ne haragudjon — mondta a fiatal tisztviselő —, nem értem. — Lányosan puha arca megnyúlt, s olyan gyámoltalanul pislogott, mintha valami behullott volna a szemébe. — Legalább azt mondja meg, mi kifogása van.

A fehér hajú férfi előregörnyedve ült a széken, mintha a rongyszőnyeg mintáit nézné; csizmás lábait szétvetette, s tehetetlenül ropogtatta ujjpereceit.

Az öregasszony a kredenc sarkának támaszkodva állt, ijedt arcán megfektettek a ráncok. Féretaposott, nagy férficipő volt visszeres lábán; arca ideges rezdülései jelezték, hogy már nem fér benne a szó:

— Mindig csak mi? Azt hittük, az effélének már vége. Hatvanban győzködtek így...

— Hagyjad — mordult a férfi, de meg sem emelte a fejét.

— Hagyom én, csakhoggy...

A vaskályhában tűz duruzsolt, mintha csak tereferére gyültek volna köréje. A megkopott plattenen kék lábosban víz gőzölgött, a fásládából feketére öregedett piszkavas nyele meredt elő.

- Látom, gázuk sincs — mondta a tisztviselő.
 A férfi a kályha felé fordította a fejét, legyintett:
 — Kértem, nem adták.
 — A blokkban gáz lesz, központi fűtés. Reggel felkel — mondta az asszony-
 nak —, meleg van, csak egy gyufát tart a kályha fölél, s már forr az ebéd. Kön-
 nyebb lesz, higgyék el.
 — Lehet — hagyta rá az öreg. Az öregasszony, mintha meg akarna ragadni
 valamit, furcsán mozgatta az ujjait. Valahol, nem is olyan messze, hosszan sipolt
 egy vonat.
 — S akkor?
 — Eddig jó volt így is. Már az a kicsi, ami hátravan...
 — Hogy beszél, ember? Eppen úgy csinálnak, mintha ígérném itt maguknak
 az ezrest, maguk meg ragaszkodnak az ötlejeshoz.
 — Az ezres a magáé, az ötös az enyém!
 A tisztviselő egy darabig nem tudta, mit mondjon erre.
 — Na, jó, csak képletesen mondtam — vágta ki magát. — Ha tudnák, hogy
 milyen házak lesznek itt! Ajaj! Akkor bizonyosan...
 — Ez a ház már itt van.
 A kredencnek támaszkodó öregasszony bólintott.
 — Hát ez az! Útban van.
 — Eddig nem volt.
 — Eddig nem akartak új negyedet építeni ide.
 — Na, látja!
 — Mit látok?
 — Építsenek máshova.
 — Úgy van!
 — De ide szól a jóváhagyás.
 — Engem nem kértett senki.
 — Ne értetlenkedjen, ember. Hiszen a tervet nem úgy csinálják.
 — Elég baj az.
 — A terv koncepció szerint... Az ország fejlődése... Építünk, folyton-foly-
 vást építünk. Megyünk előre, mindig előre, a szocializmus... Ezt is szakemberek
 tanulmányozták, mielőtt...
 — Hát akkor láthatták, hogy ez a ház itt van, ez az utca itt van.
 — Látták is.
 — Ha látták volna...!
 — Téglaház ez, kérem — lépett előre az asszony, de jobb kezével nem eresz-
 tette el a kredenc kiugró részét.
 — Hagyjad, Maris!
 Az öregasszony izgatottan visszahúzódott előbbi helyére.
 — Jártak maguk blokkban?
 — Jártunk — mondta a férfi, s nézett, hogy mit akar vele.
 — És?
 Megvonta a vállát:
 — És.
 — Fürdőszoba van. Maguknak van fürdőszobájuk?
 — Megteszi a lavor is.
 — A vécé bent van.
 — Jó az kint is.
 — Télen is?
 — Eddig jó volt úgy.
 — Víz bent a házban. Hideg-meleg.
 — Én azt látom.

- Higgyék el, jobb lenne maguknak is.
 — Azt nem vitatom.
 — Nem vitatja, csak... Beszéljünk okosan.
 Az öreg felegyenesedett, ránézett a tisztviselőre.
 — A terv jóvá van hagyva. Ez egy. A munkát nemsokára megkezdik. Ez ket-
 tő. Olyan isten nincs, amelyik útba állhat. Ez három. Érti már?
 — Érttem, hogyne érteném.
 — Na, végre.
 — Csak azt is érti az uram...
 A tisztviselő nem figyelt az asszonyra:
 — Akkor aláírja?
 — Azt nem mondtam.
 A fiatalember idegesen szusszant.
 — Értse meg, egyszerűen odaadhatnám a papírt... A szomszéd meg min-
 denki az utcában... Azt gondolja, hogy magáért megáll a szocializmus építése?
 — Miért állna meg?
 — Hásze!, nem éppen ezen a telken kell neki átmenni! — mondta az ass-
 szony.
 A tisztviselő másfelőlről próbálkozott:
 — Maguknak lakásuk van, de másnak is kell!
 — Én ez ellen nem szólok.
 — Csak nem egyezik bele, hogy...
 — Tudja, mikor kezdtük építeni ezt a házat? — lökte ki a mutatóujját a
 férfi.
 — Honnan tudhatnám?
 — Harmincötben — mondta az asszony.
 — A világon sem voltam.
 — Tudja, mikor lett kész?
 — Nem.
 — Ötvenhétben — sietett a válasszal az öregasszony.
 Most a férfi bólintott:
 — Na, akkor számolja ki. Saját kezünkkel raktuk össze. Téglánként! Azt is
 tudom, melyik téglát honnan hoztam. Ezt az ajtót, látja, egy lebombázott házból
 szereztem. Két liter pálinkát adtam érte, ha tudni akarja. Amikor a fiam odalett,
 fejszével akartam szétválni, most is látszik a nyoma. Akkor maga azt mondja,
 blokkot ad?
 — A blokk is a magáé lesz!
 — Lesz! De ez már az enyém.
 — Én meg azt mondom, nincs merre! A terv...
 — A terv? — állt a két férfi közé az asszony. — Nézze meg — tartotta a fia-
 talember elé a kezét. — Látja ezt a kezét? Ezen a házon bütykösödött meg. Téglát
 hordtam, maltert kevertem — amit kellett. Azt hiszem, nincs olyan téglá, amit én
 is meg ne fogtam volna. A bútorokat úgy vettük, kit innen, kit onnan, egyenként.
 Ószerről, mástól, darabonként, ahogy lehetett. Nekünk nem adtak semmit a szü-
 leink, mindent magunknak kellett... A kert akkora, mint a tenyerem, de eladni
 való zöltséget is termeltünk. Lehet, a vasárnapi levesébe a zöltség éppen a mi ker-
 tünkéből... A ház, a telek, a kert — mindennek megvan a helye, kinyújtom a ke-
 zem, tudom, hogy mi kerül alája.
 — Itt éltük le az életünket — mondta a férfi.
 — Negyvennégyben a fiamat bomba ütötte, ha nincs a kert, a lefoglaltság, mi
 lett volna belőlünk?
 — Az a kék pettyes csupor az övé.
 — Annak ott a helye a kredencben!

- Itt nőttek fel a gyermekek, mindenik...
- A lányomékat már lebontották!
- Ők már blokkban vannak, jól vannak, azt mondják: nem bánják most már. De ők fiatalok!
- Ez az, fiatalok! Mi meg...
- Hívnak mindegyre: jöjjenek, apám, jöjjenek, anyám. Nincs levegő, érti? Ülünk egy kicsit, s fulladok meg. Gyere, Maris, gyere menjünk. Itt semmi bajom. Matatunk a kertben, mindig van mit csinálni, matatunk a ház körül. Ha valami elromlik, megcsinálom. Ültettem most is három almafát...
- Eddig gyümölcsfát nem tartottunk, mert árnyékot vetett a zöldségre. Most már...
- Ponylik alma, mert a feleségem azt szereti.
- A fiatalember fészkelődött a széken.
- Azt mondták a régi öregek: aki egy fát...
- Ezt én is tudom, az én apám is...
- Akkor mit akar?
- Hát én csak... Az én feladatam... Azok a fák, bátyám... Azt is megtehetném, hogy odaadom a papirt: ekkor meg ekkor jelenjenek meg a néptanácsnál a lakáskiutalásért, s kész! Vagy elküldöm postán, de... Értse meg, bátyám, maguk... Hát nem érti? A város fejlődik, nőnek ki a földből a gyárak, jönnek a munkások más vidékről, lakás kell nekik. Ide egész negyed épül. Sok szép emeletes ház... Gyermekekjátszóter, üzletek, fák az útszélére... Az a három almafa, esetleg, ha nem esik útba... Lehet, nem is kell kivágni... Igen, nem is kell kivágni. Sajnos, néha kivágni is kell. De hát megyünk előre. Ezek a blokkok, csupa ablak, csupa... Már ez így van. A blokkban is jó, meglátják. Fürdő, meleg, minden. Csak kikönyökölnék az ablakba, s nézik, hogy mennyi minden épül. A haladás, ugye... Higgyék el, jobb lesz.

KASSAY MIKLÓS

Tévénovellák

Kamasz Hamlet

1. *(Kopár mezei út. Messze dombok. Egy leány és egy fiú jön, maguk mellett tolják a kerékpárjukat. Tizennyolc évesek. A fiú kerékpárjának kormányán divatos sportszatyor. Hallgatnak, néha egymásra lesnek. Aztán a fiú meg akarja fogni a leány kezét, de a leány elhúzódik tőle.)*

A LEÁNY Csak ha eldobod...

A FIÚ *(rázza a fejét és kacag)* Nem.

A LEÁNY Ha szépen kérlek, akkor sem?

A FIÚ Még akkor sem... Ne légy mákacs... Kell nekem.

A LEÁNY Minek?

A FIÚ Még nem tudom. Majd meglátod.

A LEÁNY Termesznek adod? *(Megállnak. A leány szinte könyörög.)* Ígérd meg, hogy beadod a szertárba. Ígérd meg!

A FIÚ Egy frászt. Ott van elég.

(A sportszatyor himbálódzik a kormányon.)

A LEÁNY Azok műanyagból vannak. Egyik sem igazi. Azt még én is megfogom...

A FIÚ Van ott igazi is. Én láttam.

(Jobbra előtűnnek egy lakótelep tömbházai. Hosszú hallgatás után a fiú megfogja a leány kerékpárját. Megállnak.)

A FIÚ Jó. Ha akarod, leteszem ide, és itt felejtem. *(A szatyrot leteszi maga mellé.)*

A LEÁNY *(ijedten)* Ne hagyj az út közepén. Az út közepén akarsz hagyni? Vidd legalább a kerítés mellé! *(A kerítés felé mutat.)*

(A fiú a leány mellé lép, arcát csókra kínálja.)

A FIÚ Százat!

A LEÁNY Előbb vidd szépen a bokor alá!

A FIÚ Tízet!

A LEÁNY Vidd oda, és húzz rá egy kevés földet. A kutyák...

A FIÚ *(türelmetlenül)* Egyet!

A LEÁNY Kérlek, temesd el. Oda a bokor alá...

A FIÚ *(már bosszúsán)* Rettenetes vagy! Egyetlenegyet!

A LEÁNY Először...

A FIÚ Nem! *(Visszaakasztja a sportszatyrot a kerékpár kormányára.)* Nem!

A LEÁNY *(határozott, szinte csattan a hangja)* Nem!?

A FIÚ *(a leány arcába)* Nem! Nem! Nem!

A LEÁNY *(közömbösen)* Akkor szevasz. *(Felpattan a kerékpárra, és gyorsan elhajt.)*

(A fiú sokáig néz utána. Aztán rándít egyet a vállán, és elindul.)

2. *(A fiú szobája. A falakon magazinokból kivágott képek: női aktok, színésznők, énekesnők portréi. Könyvek szerteszét. A fiú a fotelben ül, kezében a koponya.)*

A FIÚ Annának hívtak, biztos vagyok benne. És abban sem tévedek, hogy pontosan hatszázhatvan esztendő vagy. Tehát egy kicsit már öreg. Csinálhatok belőled éjjelilámpát. Ez eredeti ötlet, nem? Lenni vagy nem lenni... Lenni éjjeli lámpának. Nem félek tőled. Semmitől sem félek. Egy marék mész és ugyanannyi valami még. To be, or not to be: that is the question. *(Bekapcsolja a magnót. Vad muzsika hallszik.)*

(Belép az anya, Most érkezett, még a kabátját sem vetette le. A koponyára néz, de közömbös marad.)

AZ ANYA *(leül)* Rég jöttél haza?

A FIÚ Még nem telt el egy évszázad.

AZ ANYA Hagyd a hülyéskedést, könyörgöm. Fáradt vagyok...

A FIÚ Millió éves vagy...

AZ ANYA Hagyd ezt a hangot.

A FIÚ To be, or not to be...

AZ ANYA Feleltél ma?

A FIÚ Ma már egy kérdés sincs felelet nélkül!

AZ ANYA És most mit csinálsz?

A FIÚ *(feláll, sután színészkedik)* Én vagyok Hamlet.

AZ ANYA Bohóckodsz... Azt hiszed, jól áll neked?

A FIÚ De ebből sokan jól megélnék, anya.

AZ ANYA Lehet, hogy igazad van... Mít akarsz azzal a franczal? *(A koponyára mutat.)*

A FIÚ *(az anyja mellé ül)* Készülök az orvosira. Kollégák leszünk. Jössz mellém dolgozni. Jó lesz?

AZ ANYA A tegnap még csillagász akartál lenni...

A FIÚ Tegnapelőtt vegyész, azelőtt jogász, még előbb úrpilóta és cukrász. Orvos leszek. De ha bántasz, nem veszek magam mellé főnövéreket.

AZ ANYA *(hátradől, lehunyja a szemét)* Mamától jövök. Nagyon beteg...
 A FIÚ Látszik ezen a szobán is...
 AZ ANYA Felválták, de... vissza is varrták...
 A FIÚ *(megdöbbenve)* Nem értem... nem értek semmit...
 AZ ANYA Csak napjai vannak... Legtöbb két hét...
 A FIÚ Azt mondd, hogy mama meg fog halni?
 AZ ANYA Napjai vannak hátra...
 A FIÚ Napjai vannak hátra?
 AZ ANYA Lefekszem... rettenetesen fáradt vagyok... Tanultál holnapra? *(Választ nem vár, kimegy a szobából.)*
(A fiú bámul maga elé; tekintete a koponyán. Aztán egyre gyorsabb mozdulatokkal becsomagolja, és a sportszatyorba teszi a koponyát; majd kabátot vesz magára, és kimegy a szobából.)

Feketerigók

(A cím mögött egy kalitkába zárt madár árnyéka repdes.)

(Idős ember áll az ajtó előtt, és nyomogatja a villanycsengőt. És mosolyog, hiszen tudja, hogy előbb-utóbb kinyitják előtte az ajtót.)

(Mogorva arc jelenik meg az ajtó keretében.)

BOTÁR Ne haragudj, de ma nem sakkozom.

TELEKI No, nem is azért jöttem. *(Betolakszik a szobába, vele lépünk be. Rendetlenség. Botár pizsamában van, visszafekszik az ágyba.)*

BOTÁR Rettenetesen megkínóztak... Két méter gumicsövet nyeltek le velem. Nyeltél te már gumicsövet? Olyan ujjnyi vastagságút. Azt hittem, végem van.

TELEKI *(Mintha nem hallaná Botár siránkozását. Széket visz az ágy mellé, arra ül le. Aztán kabátja belső zsebéből újságot húz elő.)* Olvastad?

BOTÁR Mit?

TELEKI A mai újságot.

BOTÁR Egész délelőtt az orvosnál voltam.

TELEKI Akkor jól figyelj ide! *(olvasni kezd)* Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a szeretett édesapa, férj, testvér, sógor, barát és jó ismerős, Csont Ákos folyó hó 25-én rövid szenvedés után, 70 esztendő korában elhunyt. Temetése... *(leteszi az újságot)* ...tovább nem olvasom, oda úgysem megyünk el.

BOTÁR Ezért vertél fel?

TELEKI Ezért. Szeretett édesapa! A gyermekeit elkergette, feleségét halálra kínoztta, testvérei, sógorai szégyellték, barátja nem volt, akik ismerték, csak gyűlölték. Fogadni mernék, hogy részegen halt meg...

BOTÁR *(felnyög)* A halottakról jót vagy semmit.

TELEKI *(közelhajol Botárhoz)* Mit mondtál?

BOTÁR Azt. A halottakról jót vagy semmit.

TELEKI Nagy hülyeséget mondtál. Egész életedben felelős poszton voltál, s most hülyeséget beszélsz.

BOTÁR Valami okosabb dologról is beszélgethetnénk. Olyan a gyomrom, mintha homokkal volna tele.

TELEKI Magyarázd meg nekem, hogy a halottakról miért nem szabad megmondani az igazat? Én csak egy raktáros voltam...

BOTÁR *(közbevág)* Hagyd ezt. A halottak nem védekezhettek... talán ezért...

TELEKI Az élők mindig védekezhettek?

BOTÁR Vitatkozni jöttél? Hagyj, kérlek... Azt sem tudom, hogy ki volt az a...

TELEKI Csont.

BOTÁR Az a Csont.

TELEKI Nem emlékszel Csont Ákosra?

BOTÁR Most hallom először a nevét.

TELEKI *(csodálkozva)* Most?

BOTÁR Ne kínozz, kérlek. A gyomrom...

TELEKI Emlékezz vissza. Nekem azt mondtad, hogy beszéltél Csont Ákossal. Felhívtad és beszéltél vele.

BOTÁR *(felül, hátához igazítja a párnát)* Ha azt mondtam, hogy beszéltem vele, akkor mérget vehetsz, hogy úgy igaz. Csak azt ne kérdezd, hogy mikor?

TELEKI Ezelőtt vagy... *(gondolkodik)* vagy tizenöt esztendővel...

BOTÁR *(keserűen felkacag)* Tizenöt? Miért nem negyven? Vagy legalább harminc? Tudod te azt, hogy hány embert hívtam fel? Voltak nehéz idők is, barátom. Nagyon nehéz idők.

TELEKI Tudom...

BOTÁR Ha tudod, ne faggass tovább. Holnap reggel megyek az orvoshoz, és ismét lenyeletnek velem három méter gumicsövet. Mondd, nyeltél te már gumicsövet? De olyan vastagot, mint az ujjam.

TELEKI Nem.

BOTÁR Azt mondják, hatvanöt év után ritka a rák...

TELEKI *(maga elé)* Órákig vártam, hogy bejuthassak hozzád. Az előszobádban hat székek volt, mind a fal mellé állítva, szépen, sorjában. Egyszerű. barna székek... Te, ott nálad az előszobában kötelező volt az ülés?

BOTÁR Ne viccelj. *(Mosoly szalad át az arcán.)* Miért lett volna kötelező?

TELEKI Ha egy egyenruhás jött, rögtön reánk szolt: tessék helyet foglalni! És mi rögtön leültünk. Szó nélkül.

BOTÁR *(cinizmussal a hangjában)* Az álldogálás fásasztó. Nem?

TELEKI Az...

BOTÁR Mindig elfoglalt ember voltam.

TELEKI Amikor végre bejutottam hozzád, és elmondtam mindent, nevetni kezdél. Kijelentetted, hogy az ügy nem tartozik reád. Megkérdeztem, kire tartozik, de te nem tudtál válaszolni. Csak vonogattad a vállad.

BOTÁR Akkor biztosan nem tartozott reám az ügy. Nem lehetett valami komoly dolog. A komoly esetekre még ma is visszaemlékszem.

TELEKI Komoly dolog volt. De te nem hívtad fel azt a gazember Csontot, és nem beszéltél vele. Lehet, hogy akkor hülyének néztél.

BOTÁR *(sértődötten)* Én nem néztem soha senkit hülyének. Talán azt sem, aki valóban hülye volt. Mindig és mindenkit komolyan vettem.

TELEKI A hülyeket is?

BOTÁR Hagyjuk ezt, na. Piszokul érzem magam. Három napja, hogy teával élek. Főzhetnél nekem egy friss teát...

TELEKI *(nem mozdul)* Jártam a halászok-vadászok egyesületénél. Ott csak vonogatták a vállukat. Azt mondták, nem tehetnek semmit. Aztán elmentem az utcafelelőshöz. Az azt mondta, hogy nem jó kikezdeni Csonttal, mert veszélyes ember. Még az akkori képviselőnket is felkerestem. Szónokolni kezdett nekem *(szónokol)*, a természetvédelem komoly ügy, nemzetgazdasági kérdés, elsőrendű fontosságú! Nem csinált semmit. Bolondnak nézett. Sem a pap, sem az iskolaigazgató nem segített. A gyermekek azután is hordták Csonthoz a feketerigókat.

BOTÁR *(csodálkozva)* A feketerigókat?

TELEKI Négyet-ötöt naponta. Láttam, szomszédok voltunk a Sánc utcában. Egyszer kitámadott. Azt mondta, ha nem fogom be a pofámat, befogja ő. Akkor mentem el hozzád.

BOTÁR Most már valami rémlik...

TELEKI *(beletörődve)* Nem hívtad fel, és nem beszéltél vele. Csont Ákos tovább vakította a feketerigókat. Érted? Tüzes tüvel kiszúrta a feketerigók szemét.

BOTÁR Ne haragudj, de az ilyen ügyek nem tartoztak reám...

TELEKI *(mereven maga elé néz)* Kiszúrta a feketerigók szemét, hogy énekeljenek.

BOTÁR Hogy énekeljenek?

TELEKI Azért, hogy énekeljenek. Kalitkában. Azt hiesztelte mindenfelé, hogy a vak feketerigók énekelnek.

BOTÁR *(érdeklődéssel)* És hordták hozzá a feketerigókat?

TELEKI Hordták. Akkor az egész utca feketerigókra vadászott. Aztán évekig nem volt feketerigó a környéken.

BOTÁR Azt hiszed, hogy tehettem volna valamit?

TELEKI Biztosan.

BOTÁR Rengeteg komoly ügyem volt akkor. Rengeteg. Sokkilós dossziék. *(Elgondolkozik.)*

TELEKI Elhiszem...

(Néhány pillanatnyi csend.)

BOTÁR Valóban énekel a megvakított feketerigó?

TELEKI Nem tudom... Csak azt, hogy kalitkában nem énekel.

BOTÁR De ha megvakítják?

TELEKI Ha megvakítják, lehet, hogy énekel... Még sohasem hallottam...

BOTÁR. Érdekes.

TELEKI Igen, érdekes... *(Feláll, s úgy megy ki a szobából, hogy nem is köszön.)*

(Kint szép idő van, és verebek fürödnek a porban.)

LŐRINCZ GYÖRGY

Azon az estén...

Korán feküdt mindenki abban az időben.

Azon az estén már csak a vacsora volt hátra nálunk is, apám ott feküdt a heverőn, édesanyám a puliszkát keverte, én s nagyapó olvastunk; a puliszkaillat belengte a szobát, aranyló fénye volt a párának is, akár a lisztnek, amelyből anyánk a puliszkát keverte, csodálatos puliszkát tudott keverni anyánk, amikor kiborította, olyan volt, mint az őszi ég mögött a Nap, de az is lehet, hogy a Nap sosem volt épp annyira aranyló, mint a puliszka, melyet kevert anyánk.

Szóval ott ültünk a nyárikonyhában, amikor meghallottuk a lépteket. Ez meglepett mindenkit, mert a kaput nagyon korán bezártuk, a „sátorfedelű kocsik” ideje volt, még a zsalukat is leengedték akkoriban, leengedtük mi is, fény se szűrődhetett ki a házból, a csenden kívül nem szűrődhetett ki semmi, s ezt törte meg szinte sikolyként a kavics-csikorgás, a fel-felnyikorgó léptek zaja, hallani lehetett, hogy valaki jár az udvaron, hogy jön-e vagy megy, azt még nem lehetett kivenni, csak a léptek nesze hallatszott, csak annyi, és tudtuk, hogy kinn nem lenne szabad járjon senki, mert ha valaki jön, akkor nagy baj kell legyen a rokonságban, vagy éppen „azért” jönnek...

Emlékszem, nagyon tisztán emlékszem, először édesanyám hallotta meg a lépteket, föltartotta a fejét, még a fejkendőt is a keze hátával egy kicsit hátrébb tolta — mert valahányszor puliszkát kevert, mindig kendőt kötött, hogy ne hullhasson hajsza a fazékba —, föltartotta a fejét, hogy jobban hallhassa a lépteket, a pára belengte az arcát, teljesen fehér lett, s szemeiből, ahogy nagyra rémültre váltak, szinte sütött az aggodalom:

— Valaki jár — mondta, miközben szemei ide-oda röpködtek — valaki jár. Nem szóltam semmit, nekem amúgy se volt szabad szólnom, csak ha kérdeztek, csak nagyapóra néztem, s ekkor majdnem elkacagtam magam, mert nagyapónak a szemüvege teljesen lecsúszott az orrahegyére, a száját is eltátotta. Nagyapónak szürke szemei voltak, meg fehér, nagy fehér lelógó bajusza, s így ahogy a keret fölött belenézett a sápadt lámpafénybe, olyannak tündek a szemei, mintha a szembogarai kiröppentek volna szemhéjai alól, az ajtón át ki az udvarra, talán, hogy ne csak halljon, de lásson is, mert akkor már egészen az ajtó előtt zörrent a kavics, s aztán megreccsent a deszkalépcső, s már nem kellett hallgatoznunk.

A községi irodaszolga volt.

Kopogott, bejött, köszönt.

— Jó estét — kapott a szón anyám, de ekkorra már felült apánk is, ott ült bambán szétfolyó arccal, még nem értett semmit, de pár percre rá talán annál többet, mert szinte eltorzult az arca.

— Jó estét — köszönt ő is —, jó estét Káruly, mert így hívták az irodaszolgát, aki járt már máskor is nálunk, s akit anyánk mindig megkínált valamivel, mert anyám olyan volt. „Három férfi keresetét is el tudta volna osztogatni“ — ahogy apánk mondta. A cigányok, akik bent laktak a Lokban, ki is használták ezt, ahogy apám kitette a lábát a házból, megrohantak azonnal, s ha ilyenkor véletlenül megtért valamiért, hát még ő kellett megvigasztalja anyámat, aki olyan-ná vált, mint „egy rakás szerencsétlenség“, s úgy állt az ajtóban, a szoba közepén, a csürben, a pincében, mikor hol kapta apánk, mint akit rögtön megüt a guta.

Az irodaszolga jött, akinek szintén szokott ezt-azt adni anyánk, mert egyedül élt, testvérek, rokonok nélkül, de ahogy belépett, ahogy megállt az ajtóban, ahogy hivatalos-komolyan körülhordozta a tekintetét, rögtön leritt róla, hogy küldetésben van, nem is lépett előbbre az ajtóból, onnan mondta:

— András bátyám, hívatják a községházára!

És már fordult is meg, hogy elinduljon, hogy kilépjen a mi robbanásig feszült csendünkből, de ekkor megszólalt anyánk:

— Hát állj meg, Káruly, állj meg egy percre, ne siess annyira!

S ahogy az irodaszolga megtorpant, már rá is csapott a kérdéssel:

— Másokat hívatnak-é?

Káruly nem válaszolt, hallgatott, állt a félig nyitott ajtóban, mint aki menne is, meg nem is, fogta a kilincset:

— Nem tudom — mondta hangosan, de közben — akárha valaki hallgatóna, intett a szemével. — Nem tudom — ismételte meg. Aztán mintegy idézve valakinek a szavait hozzáfűzte: — Nekem csak az a kötelességem, hogy időben és pontosan végrehajtsam az utasításokat, ne halljak, ne lássak. — Aztán, mint aki így is sokat mondott, kilépett az éjszakába.

Anyám szegény úgy maradt a kályha mellett, mintha ottfelejtették volna, még a puliszkakeverésről is megfeledkezett — nem is vacsoráztunk aznap este —, apánk meg húzni kezdte a cipőjét.

— Akkor lemegyek István bácsiékni — szólott.

A testvérbátyja volt — csak így hívta: „István bácsi“, mert abban az időben, mikor ők gyermekek voltak, a kisebb testvér magázta a nagyobbat, és nemcsak magázta, de tisztelte is, és a legérthetlenebb az volt, hogy anyánk nem mondott ellent, nem mondta: „A puliszka meglúdbőrözik, ne menj sehová!“ — Csak hallgatott, mint ahogy hallgatott nagyapó is.

Én akkor már tudtam, miért megy István bácsiékni: elmegy megtárgyalni a „dolgot“, mert náluk az volt a szokás, hogy testvérekül mindent megbeszéltek. Húzni kezdte a cipőit, anyám meg ott állt mellette, leste a tekintetét — karján a ronggyal, kalappal a kezében:

— Hát akkor onnan még hazajössz-é — kérdezte —, vagy felmész egyenesen oda?

Mire apánk azt válaszolta, felmegy oda. Erre még azt kérdezte anyám:

— Nem kellene-e tisztát vegyél, András, nem kellene-e?

De apánk nem válaszolt, álomszerű mozdulattal kivette a kalapot anyám kezéből, s elindult.

Már az ajtóban volt, amikor utolérte anyám hangja: — Hát nem is köszönsz, András, nem is köszönsz? — Apánk meg, mintha álmából ébredne, megállt, megtorpant. — Mégis tisztát veszek — mondta. Mire anyánk: — Ne gyere vissza, eridj, nem lesz szerencséd!

— Tisztát kell vegyek — szólt apánk.

MÁTYÁS B. FERENC

Kétszáznegyvennégy futólépés

A telepre alig áttetsző, sárgásan izzó ég borult, és a vasárnapi szolgálat iszonyatos unalma egyre fokozódott.

Yogi bejárta körletét. A láncfalpakkal hasogatott föld porhanyósan omlott a gumicsizma recés talpa alatt. Ellenőrizte a pihenő, ártalmatlannak látszó, tankszerű gépeket, bekukkantott a kiásott tömbház-alapozás mélyére, hol betonvas rudak meredeztek, mint farkastorok kihegyezett karói. Aztán visszatért a hullámlemez-bódé mellé, rátelepedett egy ládára, elővette cigarettáját, de mert izzadt ujjaitól azonnal átnedvesedett a kártyavékony papír, lemondott róla. A levegő forró volt, fullasztó, mint a kukta füttyös fedele alatt...

Átballagott a földig rontott gazdaságon a kúthoz. Vízet húzott, és egyszerűen a fejére borította a vedret. Hideg, borzongató víznyelvek nyalták végig felhevült testét. A veder alatt szemnyugtató sötétség volt, és Yogi ide-oda ödöngött, mint sisakjába rekedt, részeg lovag. Megpördült sarkán tengelye körül, és fogadott magával kétszáznegyvennégy futólépésben, hogy eltalálja a barakkhoz vezető irányt.

Elvesztette.

Földhöz vágta a vedret, és körbeszaladta az alapozást. Amikor visszaért a kúthoz, úgy érezte, azonnal megszakad mellében az életet jelentő feszültség. Letörölte kezefejével az ajkaira száradt lepedéket, és ledobta nedves ingét. Konok, erőszakos határozottság sarkallta. Ismét megmerítette a vedret, és a fejébe húzta. De ez egyszer túljárt saját maga eszén: megjegyezte az irányt, megszámolta perdületeit, aztán gondolatban visszapergette a forgást, és győzelmesen felfedte fejét. Nyereség fejében rágyújtott.

Csapzott madár csüngött az ég magasában. Diadalmasan, kihívóan feléje fújta a füstöt. „Lezuhansz! Fogadjunk kétszáznegyvennégy futólépésben, hogy lezuhansz, míg huszonötig számolok.“ És lassan, minden szótagot agyonnyújtva számolni kezdett. A madár állni látszott a messzeségben, pedig a forró, ijesztően mély magasság egyre vonzotta, kebelezte, zsugorította... Amikor csak alig látszó ponttá sűrűsödött, Yogi kimondta a huszonötöt, és bánatosan nekiindult lefutni a kétszáznegyvennégy lépést. Káromkodni való ereje sem maradt, amire befejezte. Lőtt madárként zuhant a barakk árnyékába, és por ízű, ragacos sárt köpött; kis híján eltalálta a város irányából elősettenkedő öreget.

— Már megint ide jöttél? — förmedt rá. — Mit akarsz?

— Semmit — válaszolta sértődötten, mint akit rajtakaptak. Odaállt a kétszáz-

negyvennégy lépés kerületű gödörhöz, és reszkető ujjával rámutatott. — Ez itt pont az én telkem. Csak megnézhetem?

— Tűnés — mondta Yogi ingerülten. — Amíg jódolgod van!

— Kérem — könyörgött nyöszörögve az öreg, és felmutatta két eltorzult, lapátnyi tenyerét. — Ötven évig ástam, vetettem, kapáltam, éltem rajta...

— Már nincs itt a telked — magyarázta gyermekeknek kijáró, vészterhes türelemmel Yogi. — Elvitték innen. Értsd meg. Elvitték!

— Viccel velem — sírta el magát az öreg. — Hiszen én még a csillagok állásából is meg tudom állapítani, hogy itt van ezen a helyen.

— Tata! — vesztette el türelmét Yogi, s ahogy régi, törékeny tárgyakhoz nyúl az ember, mellbe lökte az öreget. — Mit gondolsz, milyen mélységig lehet megvásárolni egy földdarabot?

— Ezen nem gondolkoztam soha — vallotta be az öreg.

— Egyetlen ásonyomig! — rikkantott Yogi. — Azon alul már az a Föld következik, amit bolygónak nevezünk. Vagy azt képzelted, hogy a Föld másik feléig tiéd lehet egy darab? Miért nem próbálkozol Amerikában? Igényeld ki telkednek felszínre bukkanó fenekét!

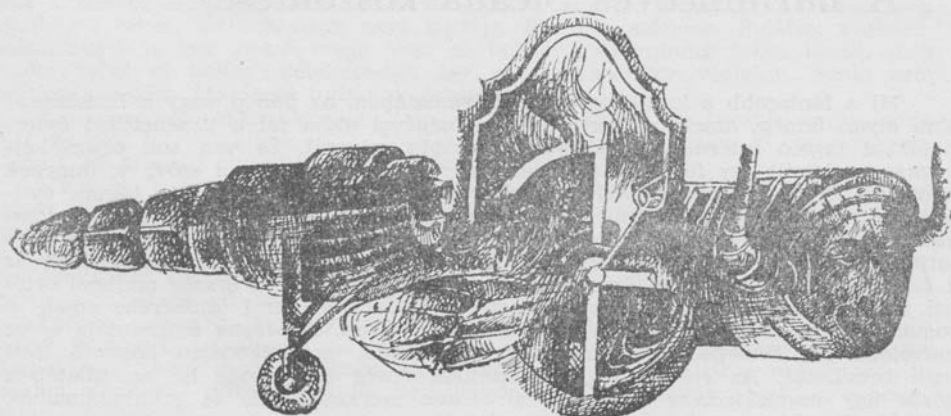
— De én nem akarok Amerikába menni — vált síróssá újból az öreg hangja. — Én itt szeretném a telkemet...

— Ne hülyéskedj — vágott szavába Yogi. — A földedet elhordták innen. Nézd, két méter mélységig kiásták, és elszállították. Ha tudnám, megmondanám, hol keresd. Egy azonban bizonyos. Amit itt látsz, az földednek csak hült helye. Nem volt szerencséd, tata, veled fordítva történt, mint normális: túlélted földedet! De most aztán tűnés!

— S ha megkeresném?

Yogi szóra sem méltatta. S hogy még inkább megmutassa, befejezettnek tekint minden beszélgetést, felnézett az égre. A madár ott libegett (szinte állt), ahol az előbb szem elől tévesztette. „Lezuhansz, fogadjunk, hogy...” — szólta el magát, majd megadóan nekiindult az eleve elvesztett kétszáznegyvennégy futólépésnek. Az iszonyatos unalom pedig egyre csak fokozódott.

**KORUNK
PRÓZÁJA**

Simon Sándor rajza